

De onstandvastige houding van Frederik Perrenot tegenover de Staten Generaal en Don Juan bij het sluiten van de Unie van Brussel en het Eeuwig Edict ¹

DOOR

Dr. G. RENSON
lid der Maatschappij

De brand van de Antwerpse havenstad tijdens de Spaanse Furie verplichtte Frederik Perrenot en Havré ons land te verla-

(1) Deze studie is een wetenschappelijke verantwoorde uitbreiding van hetgeen we kort en beknopt hebben uiteengezet in Hfst. IV en V van ons vulgarisatiewerkje: « Frederik Perrenot en zijn strijd met Willem van Oranje » in Kath. Vlaamse Hogeschooluitbreiding, jg. XLIII, nr 4, Antwerpen, 1949.

Geven we vooreerst de varianten van de naam Champagny aan :

- a) Champagny : Calander of State Papers-Foreign Series (dl. 1583-1584), p. 361 en vlg.
- b) Champigny : L. PARIS, *Négociations, lettres et pièces diverses relatives au règne de François II* (Collect. de documents inédits sur l'histoire de France publiés par ordre du roi. 1e reeks - Histoire Politique) Parijs 1841, p. 278.
Zelfs in titel gebruikt o.a. « *Pièces concernant les négociations de Frédéric Perrenot, seigneur de Champigny et de Jean de Matenes, seigneur de Rivière, avec les Etats de Hollande de 1573* », Algemeen Rijksarchief Brussel (A.R.A.) nr 394, Pap. d'Etat et de l'Aud.
- c) Champaignez; A.R.A. Pap. d'Etat et de l'Aud. - *Négociations d'Angleterre - Négociations de J. De la Torre, C. Vitelli et F. Perrenot : 1536-76, reg. 400, fol. 173.*
- d) Champaignet : DE SCHREVEL, *Recueil de documents relatifs aux troubles religieux en Flandre (1577-84)* 3 dln. Société d'Emulation de Bruges, Mélanges 8, 10 en 11) Brugge 1921-1928, dl. III, p. 751.
- e) Jampagna : *Collecion de documentos ineditos para la Historia de Espana, uitg. De la Fuensanta del Valle, 112 dln., Madrid 1842-1895, dl. 74, p. 432.*
- f) Champagna : id.. dl. 74, p. 455.
- g) Champani : id.. dl. 73, p. 78 en 99.
- h) Champaignni : KERVIJN DE VOLKAERSBEKE, *Correspondance de François de la Noue, surnommé Bras de Fer*, Gent-Parijs, 1854, p. 219.
- i) Champagneus (Champagny) : HOYNCK VAN PAPENDRECHT, *Analacta Belgica*, Den Haag 1743, dl. II, bd. II. p. 190.
- j) Schiampigny : Calendar of State Papers, Foreign Series, l. 1583-84, p. 415.
- k) Champaignay : Pap. d'Et. et de l'Aud., nr 1774, liasse 220, brief van François de Halewijn aan Farnese, zonder fol.
- l) In een en dezelfde tekst (stadsarchief te Gent, reeks 107 nr 3 (Register : Resolutiën van de Keure 1576-1584, fol. 347 r° 348 r°) treffen we aan Champaignie, Champagny, Champaigniet.

ten. Het gelukte hen zich in te schepen op de Hollandse vloot, welke onder bevel van Treslong te Antwerpen voor anker lag². Zonder reden was het bitter en onrechtvaardig verwijt, dat de prins van Oranje hen bij hun aankomst te Middelburg naar het hoofd slingerde de stad Antwerpen slecht bewaakt te hebben³. Niettemin zochten ze met Oranje naar middelen om de deerlijk toegetakelde en vernielde havenstad zoveel mogelijk te herstellen⁴. Na een verblijf van twee dagen keerden Perrenot en Havré naar Antwerpen terug. De prins had hen de nodige instructies gegeven, waarin hun taak juist en goed was uitgestippeld⁵.

Onder invloed van Oranje wilde Frederik thans de Staten Generaal overtuigen, dat ze met Don Juan geen onderhandelingen moesten aanknopen zolang de Spanjaarden in het land verbleven. Volgens hem moest de regering uit een raad van « natuurlijke » bestaan d.i. personen uit het land zelf gekozen. Perrenot was er van overtuigd dat het volk niets tegen de koning zou ondernemen, « mais il importe qu'il s'entoure de moyens de défense jusqu'à ce qu'il sache si on veut continuer à le tromper comme par le passé »⁶.

Op dezelfde dag dat de plundering te Antwerpen plaats had⁷, was de nieuwe gouverneur-generaal, Don Juan, te Luxemburg aangekomen. Was dit met een vooropgezet doel gebeurd? In alle geval, het is meer dan duidelijk dat Filips II, door toedoen van kardinaal Granvelle en Juan de Cuniga, tot een milder inzicht was gekomen en meer met zachtheid trachtte te bereiken⁸.

(2) P. GENARD, *Anvers à travers les âges*, Brussel 1888-1892, p. 473.

De *Calendar of State Papers, Foreign Series of the Reign of Elisabeth*, uitg. Crosby en A. J. Butler, dl. 1575-1577, Londen 1876-1904, p. 419 (brief van Wilson aan Washington, de 13e Nov. 1576). Wilson heeft het hier verkeerd voor, wanneer hij verklaart dat Champagny en Havré bij de eerste uitval van de muiters op de vlucht sloegen. Uit talrijke andere bronnen en uit de plechtige verklaring van ooggetuigen en de Raad van State, weten wij dat ze beiden, tot de laatste man tegenstand boden.

(3) P. GENARD, *o.cit.*, p. 515.

(4) E. POULLET en Ch. PIOT, *Correspondance du cardinal de Granvelle (1565-1586)*, 12 dln., Brussel 1878-1897, dl. VI, p. 489.

(5) K. DE LETTENHOVE en L. GILLIODTS-VAN SEVEREN, *Relations politiques des Pays-Bas et de l'Angleterre sous le règne de Phil. II*, 11 dln. (Comm. roy. d'hist. in 4°, n° 80), Brussel 1891-1900, dl. IX, brief van Jacques Taffin aan Walsingham, 19 Nov. 1576, p. 45.

(6) LETTENHOVE, *Les Huguenots et les Gueux, étude historique sur vingt cinq années du XVIIe siècle (1560-1585)*, 6 dln., Brugge 1883-1885, dl. IV, p. 203.

(7) Fr. PERRENOT, *Mémoires de Frédéric Perrenot, sieur de Champagny, 1573-1590*, avec notice et annotations de A.L.P.P. de Robaulx de Soumoy (soc. d'hist. de Belg., Coll. de Mém. relatifs à l'hist. de Belg., 1ste reeks, XVIe Eeuw, nr 6) Brussel, 1860, p. LXIII.

(8) L. P. GACHARD, *Correspondance de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas, 1577-1596*, Brussel 1848-1879, dl. VI, p. 489.

Ofschoon de nieuwe gouverneur-generaal met de beste gevoelens bezield was, zou hij niet in zijn opzet slagen. Naast zijn eigen hartstochtelijk en onbetrouwbaar karakter, had hij met de vijandige gezindheid van de bevolking af te rekenen. Dit laatste vooral zou de grote struikelblok worden. Champagney en Havré zouden het weldra ondervinden. Zij hadden de landvoogd gevraagd om hun patent voor toetreding in de Raad van State bij Filips II te verzoeken en te steunen. Om reden van hun beider grote invloed, deels ook uit vrees, werd de aanvraag doorgezonden, ofschoon het schrijven duidelijk een minachtende toon liet horen. Hij noemt hen daarin : « deux très grands coquins »⁹.

Op dit ogenblik trad een zekere Roda, een Spanjaard van geboorte, op het voorplan, die de voorgenomen verzoeningspolitiek van Don Juan in de war zal sturen. Op 13e December stelde hij een plakkaat op, dat de Antwerpse burgers streng verbod hun stad te verlaten. Degenen die reeds vertrokken waren, maar nog in de landen van de koning vertoefden, kregen vier weken tijd om terug te keren. Aan de anderen werden 6 weken tijd gegeven. Daarenboven mochten de Engelse handelsschepen de haven niet verlaten.

Intussen was Champagney te Brussel teruggekeerd. Eenmaal op de hoogte van de handelwijze van Roda, trachtte hij deze te overtuigen van de noodzakelijke vriendschap tussen Engeland en Bourgondië¹⁰. Nadat het verzoek van Wilson om de Engelse opstandelingen uit te wijzen min of meer schipbreuk had geleden, drong hij erbij Champagney op aan om bij Don Juan ten beste te spreken¹¹. Perrenot beloofde het hem in naam van al zijn vrienden en liet het niet met ijdele beloften, want hij verklaarde aan iedereen dat :

- 1) het wegzenden van alle vreemdelingen uit het land en
  - 2) het toevertrouwen van de magistratuur aan inboorlingen
- de voorwaarden waren tot vruchtbare onderhandelingen.

Daarnaast eiste hij strenge straffen tegen de 4 Duitse kolonels, die te Antwerpen hun plicht hadden verwaarloosd en de ontbinding van hun troepen¹².

Om zijn gedrag gedurende de Spaanse Furie te verrechtvaardigen, wenste hij voor God en de wereld rekenschap af te leggen

(9) *Antwerpsch Archievenblad*, De Spaansche Furie, uitg. J. Van den Brande, dl. XXIII, p. 464-465.

(10) *Calendar of State Papers*, 1575-1577, p. 457-459.

(11) R. LECHAT, *Les Réfugiés anglais dans les Pays-Bas espagnols durant le régime d'Elisabeth 1558-1603* (Recueil des Travaux, Université de Louvain, 1e reeks, nr 38) Leuven 1934, p. 122.

(12) *Calendar of State Papers*, 1575-1577, p. 432.

bij de koning, de Staten van Brabant en Antwerpen. Daarenboven verlangde Champagny, dat de gouverneur-generaal hem recht zou laten wedervaren wat betreft de beschuldigingen en insinuaties, waarmee de Spanjaarden van het kasteel hem hadden onteerd¹³. Enkele maanden later zond hij een schitterend pleidooi de wereld in, waarop niemand reageerde.

Toen de Raad van State bemerkte, dat de Spanjaarden in het geheim met de Hoog-Duitsers onderhandelingen voerden, besloot Perrenot de vredesonderhandelingen met Breda te hervatten, mits de Staten van de verschillende gewesten hun toestemming gaven¹⁴. Een gunstige gelegenheid bood zich op dit ogenblik aan, nu Holland en Zeeland zich tot een Staat verbonden hadden. Oranje ging onmiddellijk op de uitnodiging van de Raad van State in, doch uit vrees voor Aalsterse en Antwerpse muiters, verzocht hij Gent als zetelplaats van de vergadering aan te duiden¹⁵. Als gevolg hiervan vertrokken op 17 October 1576 de gezanten van Holland en Zeeland naar de Arteveldestad, waar zij brieven van de koning, van Roda en anderen voorlegden. Deze brieven hielden klachten in tegen Aerschot, Eberstein en Champagny en het bleek klaar en duidelijk, dat zij de slavernij van de Nederlanden beoogden¹⁶.

Toen de Pacificatie van Gent werd gesloten (3 Nov. 1576) was er een grote stap naar de eenheid gedaan, een werk dat het levensideaal van Oranje incarneerde.

Als één man zouden zij onverdeeld de Spanjaarden uit het land verjagen¹⁷. Dit zou de grote triomf van de Prins van Oranje worden, zijn meesterstuk van een fijn berekende diplomatie¹⁸!

Toen men in zake godsdienst het status-quo huldigde — de Staten Generaal zouden daarover beslissen na de uitdrijving van de Castelliaanse soldateska — was het meer dan duidelijk, dat het godsdienstprobleem naar de achtergrond was verdrongen. Men wilde in alle geval de hulp van Oranje inroepen¹⁹. Tot nadere

(13) GACHARD, *op. cit.*, brief van 20 December 1576, dl. V, p. 106.

(14) E. VAN METEREN, *Historie van de oorlogen en geschiedenissen der Nederlanden en derselven naburen beginnende met de jaren 1315-1611*, 10 dln., Gorincken 1748-1763, dl. II, p. 392-393.

(15) A. HENNE en A. WAUTERS, *Histoire de la ville de Bruxelles*, 3 dln., Brussel 1845, dl. I, p. 445.

(16) P. BOR, *Oorsprongh. Begin en Vervolg der Nederlandsche oorlogen*, 4 dln., Amsterdam, 1679, dl. I, bd. IX, p. 718-719.

(17) A. A. VAN SCHELVEN, *Willem van Oranje, een boek ter gedachtenis van idealen en teleurstellingen*, Haarlem 1933, p. 229-233.

(18) R. PUTMAN, *Willem de Zwijger, prins van Oranje in zijn leven en werken beschreven*. Voor Nederland bewerkt door D. C. Nijhoff, 2 dln., 's Gravenhage 1896-97, dl. 2, p. 121.

(19) J. C. DE JONGE, *De Unie van Brussel des Jaars 1577*, 's Gravenhage 1825, p. 150.

beslissing zou de gereformeerde godsdienst als een *modus vivendi* worden opgenomen²⁰. Volgens Beesley was de hartewens van koningin Elisabeth in vervulling gegaan. De Spaanse troepen immers zouden het land binnen trekken. Maar bovenal: het gevaar voor Engeland was afgeweerd²¹.

Doch hier slaat Beesley de bal mis. Op verzoek van Oranje hadden de Staten-Generaal de hertog van Anjou bedankt voor zijn belangstelling en hem tevens verzocht zijn troepen zo vlug mogelijk naar ons land te zenden. Ondanks alle pogingen van Anjou en Oranje gingen zij op deze persoonlijke tussenkomst niet in. De onstuimigheid van Oranje droeg er schuld aan, dat Anjou afgewezen werd en men zich tot Elisabeth wendde²².

Voor haar was het een welkome gelegenheid om er niet alleen gouden munt uit te slaan, maar ook om de toestand nog meer in de war te sturen. Zij zond Wilson naar Brussel om zich nauwkeurig op de hoogte te stellen en tevens om Anjou en zijn vrienden zoveel mogelijk te contrariëren. De verzoeningsgezinde partij²³ trachtte alsdan subsidies van Engeland los te krijgen:

- 1) vooreerst om het leger te kunnen betalen;
- 2) om niet verplicht te zijn de hulp van Anjou en Oranje in te roepen.

Dit laatste bleek vooral uit de samenkomsten tussen de Engelsman, Champagny en Aerschot²⁴.

Ondertussen had men Sweveghem naar Engeland gezonden om de financiële kant op te klaren.

In een memorie van 21 December 1576 vroeg hij een voorschot van 20.000 pond sterling om aan de Engelsen uit te betalen. Zijn voorstel werd aangenomen en twee schepen goud werden naar Brussel gezonden²⁵. Toch voelde koningin Elisabeth zich niet gerust. Nog altijd vreesde zij het vertrek van de vreemde troepen langs de zee. Had Don Juan niet de bedoeling zich van Engeland meester te maken?

(20) DE JONGE, *op. cit.*, p. 130.

(21) C. MERCIER, *Les théories politiques des Calvinistes dans les Pays-Bas à la fin du XVIe siècle et au début du XVIIe*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, dl. XXIX, 1933, p. 42.

(22) E. Sp. BEESLEY, *Queen Elisabeth* (twelve english Statesmen verzameling) Londen 1900, p. 113.

(23) BUSSEMAKER, *De Afscheiding...*, dl. I, p. 119-121.

(24) De Staten Generaal waren verdeeld in 2 groepen: verzoeningsgezinden en Orangisten. De eersten wilden in overeenstemming met de oude bestaande wetten en door nader overleg met Don Juan, het herstel van de soevereiniteit. Elisabeth werkte dit streven in de hand. De andere partij wilde scherper eisen aan Don Juan stellen; Anjou als beschermer en vermeerdering van Oranje's invloed (H.M.F. HUYBERS, *Don Juan van Oostenrijk, landvoogd der Nederlanden*, 2 dln., Amsterdam, 1913-14, p. 186).

(25) *Calendar of State Papers, 1575-1577*, p. 473.

Intussen verdubbelde Wilson zijn krachtinspanningen om het Engels staatshoofd elke onaangenaamheid te besparen. Champagny en Sweveghem steunden hem in het geheim, omdat zij tegenover Elisabeth een plicht van dank te vervullen hadden ²⁶.

Niettegenstaande deze geheime dienst, was Wilson niet over Champagny tevreden. Bevreesd en besluiteloos als deze was, durfde hij geen klare beloften doen. Van de kant van Frederik Perrenot was dit zeer begrijpelijk: immers, zijn voornoemde inkomsten bestonden grotendeels uit kerkelijke renten, en daarenboven was zijn broeder, kardinaal Granvelle en voornaamste raadsman van de koning, een felle tegenstander van de Engelse koningin ²⁷. Hij verzocht Wilson geen openlijke betrekkingen met hem te onderhouden, omdat hij reeds genoeg door zijn vijanden verdacht werd ²⁸.

Nog voor het vertrek van Sweveghem uit de Engelse hoofdstad, hadden de ministers van Elisabeth een nauwkeurige bepaalde instructie naar Wilson gezonden omtrent de uitbetaling van de 20.000 pond sterling. Dit stuk was gebaseerd op een memorie van eisen door de Staten aan Don Juan gericht en door Sweveghem aan de koningin voorgelegd ²⁹. Het bevatte o.a. dat het vertrek van de Spanjaarden over land de *conditio sine qua non* was voor het verlenen van de som ³⁰.

Aangezien de strijd opnieuw begonnen was, werd Wilson op 16 januari 1577 op verlangen van de Staten door Sweveghem en Champagny verzocht de 20.000 pond sterling uit te betalen. Op 21 januari daarop volgend werd het goud en het zilver uitgeleverd. De onderhandelingen met Frankrijk waren daarmee nog niet van de baan ³¹.

Op 28 december keerde d'Aubigny van een zending in Frankrijk terug. Hij trachtte de in Brussel achtergebleven afgevaardigden voor Anjou te winnen (een ander deel der afgevaardigden voerde onderhandelingen met Don Juan te Marche).

Met echt zuiderse heftigheid verzette Champagny zich hier tegen. Hij herinnerde hen aan de eed van trouw aan Filips II enerzijds, aan Engeland anderzijds. Dit oefende een zodanige invloed uit, dat men geen besluit durfde nemen over de aanbieding van Anjou ³². Voor Oranje was hij een waardig tegenhan-

(26) HUYBERS, *op. cit.*, dl. II, p. 189.

(27) LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. IX, p. XII.

(28) *id.*, *ibid.*, dl. IX, p. 103.

(29) *id.*, *ibid.*, dl. IX, Introduction, p. 104.

(30) HUYBERS, *op. cit.*, dl. II, p. 195-196.

(31) LETTENHOVE, *op. cit.*, dl. IX, p. 155.

(32) HUYBERS, *op. cit.*, dl. II, p. 198

ger van Don Juan. Om vrede en eendracht te doen heersen meende men in het hervormingsgezinde Holland een katholieke prins in te voeren. Champagny zag zeer goed in dat dit niet de ware weg was, maar alleen een scherpe zet van de ketters om de katholieken onderling te verdelen³³.

Toen de grote herrie voorbij was en de geesten rustig waren geworden, beklaagden de katholieken er zich over dat de godsdienstige kwestie in de Gentse Pacificatie op het achterplan was geschoven. Om ten volle hun rechten te willen handhaven, sloten ze op 9 januari 1577 de Unie van Brussel³⁴. Namen als Bous-su, Lalang, Champagny e.a. droegen er borg voor dat de uitoefening van de katholieke godsdienst verzekerd was. Daarenboven wilden zij de verwijdering van de Spanjaarden en een nationale regering, die alle calvinistische expansie zou uitsluiten³⁵. Nochtans bepaalde de Unie, dat de katholieken, de Calvinisten met rust zouden laten, indien zij de meerderheid hadden, maar verlangden dit eveneens van hun godsdienstige tegenstanders, in geval dezen de meerderheid vormden³⁶. De Unie was een katholieke interpretatie van de Gentse Pacificatie en veranderde er volstrekt niets aan. Toch moet men de Unie van Brussel niet aanzien als een bron van tweespalt tussen de katholieken en de gereformeerden, zoals De Jonge (Unie van Brussel, p. 22-23) beweert, maar integendeel als een poging om die te voorkomen³⁷.

Holland en Zeeland hadden de Unie ondertekend op voorwaarde echter, dat de Gentse vrede gehandhaafd en het godsdienstig punt niet in acht genomen werd. Volgens De Jonge diende dit alleen om Don Juan de schrik op het lijf te jagen, want hij moest eerbied voelen voor dit geconcentreerd blok³⁸.

Volgens De Schrevel geloofden de Calvinisten van Holland en Zeeland, wanneer zij beloofden in alles en overal de verklaring van de staten te volgen, dat Don Juan nooit het vertrek van de Spaanse troepen zou toestaan of de Pacificatie zou aanvaarden. Zij waren de mening toegedaan, dat de Staten niet zo vlug zouden vergaderen. Intussen zouden Holland en Zeeland en andere provincies door de ketterij besmet worden³⁹. De Unie moest op niets uitlopen toen Egmont, La Motte, Capres, Willer-

(33) LETTENHOVE, *Huguenots et Gueux*, dl. IV, p. 218.

(34) DE JONGE, *op. cit.*, p. 132-133.

(35) BLOK, *op. cit.*, dl. II, p. 127.

(36) PIRENNE, *Histoire de Belgique*, dl. IV, p. 89-90.

(37) A. C. DE SCHREVEL, *Remi Drieux, Evêque de Bruges et les troubles des Pays-Bas*, in *Revue d'histoire ecclésiastique*, dl. III, jg. 1902, p. 664.

(38) DE JONGE, *op. cit.*, p. 30.

(39) DE SCHREVEL, *op. cit.*, p. 665.

val en Montigny zich aan het hoofd van de Malcontenten plaatsen. Men kan in deze handelwijze niet anders zien dan een compensatie voor hun gekrenkte eerzucht ⁴⁰.

Zo werd het raderwerk van een akkoord ontwricht, waarvan de essentie voller en meeromvattend was dan de Gentse Pacificatie, welke slechts de contracterende partijen vertegenwoordigde. Hier was het een symbool, de reflectie van de verschillende trappen van de sociale pyramide, van het hele volk ⁴¹, ofschoon het volgens De Pater maar een schijneenheid was. Onmiddellijk na zijn aankomst was Don Juan met zijn verzoeningspolitiek in actie getreden. Vooreerst vroeg hij, dat men elke strijd zou staken en vervolgens dat de leden van de Raad van State naar Namen zouden komen om met hem in onderhandelingen te treden. Zijn oproep bleef niet onbeantwoord: de Staten beslisten dat alle vijandelijkheden voor de duur van 15 dagen zouden worden geschorst, op voorwaarde dat ook de Spanjaarden hetzelfde zouden doen ⁴².

De leden zouden zich naar Namen begeven om de halfbroer van Filips II eens te polsen over zijn mening en inzichten over 't land, ofschoon meerdere voorname burgers met dat vertrek niet ingenomen waren. Zij verlangden dat tenminste enkele leden van de Raad in Brussel zouden blijven om het werk van de regering in stand te houden en voort te zetten. Aan dit billijk verlangen werd voldaan: de achtergebleven raadsleden zouden dezelfde rechten bezitten als de onderhandelaars te Namen. In deze stad was echter geen Don Juan te zien. Hij bood zijn verontschuldiging aan en vroeg de leden naar Hoei te komen ⁴³, waarop de Staten enkele heren naar Marche zonden, waar de landvoogd verbleef.

Zij lieten hem weten, dat er te Hoei niet kon onderhandeld worden, vermits deze stad buiten het land gelegen was en tot het neutrale prinsbisdom Luik behoorde ⁴⁴.

Nochtans op herhaald aandringen van de gouverneur namen de Staten het besluit toch enkele afgevaardigden met de leden van de Raad van State naar Hoei te zenden. Gedurende vier dagen zou alles besproken en afgehandeld moeten zijn ⁴⁵. Op

(40) DE JONGE, *op. cit.*, p. 29-30.

(41) J. L. MOTLEY, *La Révolution des Pays-Bas au XVIIe siècle*, vertaald door G. Jotrand en A. Lacroix, 4 dln., Brussel 1859, dl. III, p. 413-414.

(42) J. C. H. DE PATER, *Nederland. Vlaanderen. De scheiding in de XVIIe E. historisch belicht*, 's Gravenhage 1941, p. 20.

GACHARD, *op. cit.*, dl. V, p. 583-585.

(43) BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 124-125.

(44) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 770.

(45) BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 125.

18 juni 1577 vertrokken de prelaat van St.-Ghislain, Bucho Ayta, aartsdiaken van Ieper, Champagney, Moerbeke, Halewijn, Van Meetkerke met de heren van de Raad van State⁴⁶. Duidelijkshalve moeten we hier bijvoegen, dat Frederik Perrenot om reden van zijn goede hoedanigheden, op 17 januari 1577 de Brabantse naturalisatie had bekomen en aldus gemachtigd werd de provincie te vertegenwoordigen⁴⁷. Zijn ijverige bemoeiing ten opzichte van de Antwerpse kwestie zullen daar niet vreemd aan zijn geweest⁴⁸.

De voornaamste eisen, die men de gouverneur-generaal zou voorleggen waren: 1) de goedkeuring van de Pacificatie en 2) de terugkeer van de troepen over land⁴⁹. Men stelde de toestand niet rooskleuriger voor dan hij was en verklaarde dat Don Juan alleen hierin kon helpen. Tevens vroegen zij hem of hij met het volgende instemde: dat de vrede met Oranje niet indruiste tegen de godsdienst, noch tegen het gezag van de koning. Alvorens een antwoord te geven, stelde Don Juan hun de twee volgende vragen:

a) of zij de macht hadden te onderhandelen en een beslissing te nemen? a) of zij de besluiten van Luxemburg aannamen?⁵⁰. Daar had men reeds het vertrek van de Spaanse troepen langs de zee laten doorschemeren. Dit was het juist wat de dominerende factor in de tactiek van Don Juan uitmaakte. Hij wilde dat deze bepaling definitief zou vastgesteld worden⁵¹. Tot op 26 januari drongen de afgevaardigden er bij de gouverneur-generaal op aan een beslissing te treffen, doch tevergeefs! De gezanten van de keizer poogden hem vervolgens te overreden, dat de katholieke godsdienst en het gezag van de koning gaaf en onaangetast zouden blijven. Maar ook dit hielp niet. Don Juan bleef onverstoortbaar en eigenzinnig⁵². De twee door hem opgeworpen problemen hielden zijn gedachten als een soort idée fixe gevangen. Telkens kwam hij op dezelfde argumenten terug⁵³.

(46) GACHARD, *Actes des Etats généraux des Pays-Bas, 1576-1585*, 2 dln., Brussel 1861-1866, dl. I, p. 77.

(47) Id., *Collection de documents inédits, concernant l'histoire de Belgique*, 3 dln., Brussel 1833-1835, dl. I, p. 367.

(48) *Frederik Perrenot*, artikel in Nieuw Nederlandsch Biographisch Woordenboek onder redactie van Molhuysen en Blok, dl. II, kol. 1094.

(49) BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 129.

(50) GACHARD, *Correspondance de Phil. II*, dl. V, p. 167.

(51) HUYBERS, *op. cit.*, dl. II, p. 146.

(52) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 774.

(53) GACHARD, *op. cit.*, dl. V, p. 169-171.

De volgende dag diende de halfbroer van Filips II een antwoord in dat 27 artikelen bevatte. Daarin werd o.m. bepaald :

1) dat de uitheemse troepen zouden vertrekken op voorwaarde echter, dat de Staten de oorlog zouden betalen en de schepen ten geschenke zouden aanbieden ;

2) dat het leger van de Staten moest ontbonden worden ;

3) dat de regering van Karel V het model en de grondvorm van de administratie zou zijn ⁵⁴.

Ook dit kon het wantrouwen van Don Juan niet overwinnen. Zijn overdreven eisen maakten elke overeenkomst onmogelijk. Toen hij vroeg, dat de Staten geen straf aan zijn landgenoten zouden opleggen, kwam het impulsief gemoed van Champagny daartegen in opstand ⁵⁵.

't Was allemaal vergeefse moeite geweest. Om hun kostbare tijd niet langer meer te verbeuzelen, besloten de afgevaardigden naar huis af te reizen. Dit deed Don Juan opschrikken. Hij zond hen een nieuwe nota waarin hij o.a. verklaarde toe te geven, mits hij van de kerkelijke overheid en van de Raad van State met de bisschop van Luik, de stellige en oprechte verzekering kreeg, dat er niets zou indruisen, noch tegen de traditionele geloofsaangelegenheden, noch tegen het opperste gezag van de koning. Als enige discussie bleef nog 1 punt over, nl. het vertrek van de troepen. Ten slotte stemde hij hierin toe ⁵⁶. Alleen moest de som nog bepaald worden.

Opgeruimd en voldaan vertrokken de afgevaardigden naar Brussel, waar zij op 30 januari 1577 het rapport aan de Staten voorlegden ⁵⁷.

Zij verklaarden dat de prins van Luik en andere gezanten van de keizer stappen zouden aanwenden om van Don Juan te bekomen dat het vreemd leger zou afzwaaien, zonder een centiem te moeten betalen ⁵⁸. Dit werd echter niet ingewilligd en de gekozen bisschop van Arras, Champagny en de heer van Uetinghen werden met de leden van de Raad van State afgevaardigd naar de voormelde prins van Luik en gezanten van de keizer, om dezen te verzekeren dat de 3000 £, die in hun handen moes-

(54) MOTLEY, *op. cit.*, dl. III, p. 416-417.

(55) E. GOSSART, *La Domination espagnole dans les Pays-Bas à la fin du Règne de Philippe II*, Brussel 1910, p. 51.

(56) MOTLEY, *op. cit.*, dl. III, p. 418-420.

(57) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 775.

(58) N. JAPIKSE, *Resolutiën der Staten Generaal van 1576 tot 1609* (Rijksgechiedkundige publicatiën, grote reeks, 26, 33, 41 en 43), 's Gravenhage, 1917-1919, dl. I, p. 182.

ten gestort worden, klaar zouden liggen voor de vastgestelde datum ⁵⁹.

Ofschoon Willerval, Paulus Buys en de keizerlijke commissaris Gaulle de 7e februari naar de prins vertrokken om zijn opinie te kennen, had men niet op het vermoedelijk antwoord gewacht. De volgende dag werd het ontwerp naar Don Juan gezonden, die het op 12 februari ondertekende ⁶⁰.

Daarop vertrokken de gezanten naar Brussel, opdat de provinciale Staten het akkoord zouden bekrachtigen. Enigen weigerden te ondertekenen, alvorens het antwoord van de Prins van Oranje te kennen. Deze verklaarde eerst de Staten van Holland en Zeeland te moeten raadplegen, vooraleer een definitief antwoord te kunnen geven. Op deze manier ging er veel tijd verloren ⁶¹.

Filips II bekrachtigde dit akkoord door een tractaat, dat men « Het Eeuwig Edict » genoemd heeft. Daarin bepaalde hij o.a. :

1) dat de Spanjaarden, Italianen en Bourgondiërs binnen de 20 dagen moesten vertrekken,

2) De Hoog-Duitsers mochten nog voor een bepaalde tijd in het land blijven.

3) De gevangenen zouden vrijgelaten worden zonder losgeld te betalen, op voorwaarde nochtans dat na het vertrek van de Spanjaarden, de Staten Don Juan als landvoogd zouden erkennen ⁶².

Zelfs was er een bepaling in opgenomen, dat alleen de katholieke godsdienst zou geduld worden, zelfs in Holland en Zeeland.

Dit laatste druiste in hoge mate in tegen de bepaling van de Gentse Pacificatie. Voor Oranje was het een kaakslag te meer! Hij zou het Eeuwig Edict erkennen op voorwaarde, dat de Spaanse troepen op de bepaalde tijd het land hadden verlaten ⁶³. Evenwel bleef hij vastbesloten het akkoord met Don Juan te vernietigen en de landvoogd in conflict te brengen met de Staten Generaal. Op deze manier zou zijn voorgenomen plan — waarvan de pacificatie van Gent een eerste begin vormde — wellicht werkelijkheid worden ⁶⁴. Vervolgens werden Champagny en Enderwijld door de Raad van State naar Wilson gezonden om hem van de gesloten vrede op de hoogte te brengen ⁶⁵. Omwille van het

(59) N. JAPIKSE, *id.*, dl. I, p. 190.

(60) BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 131.

(61) *id.*, *ibid.*, dl. I, p. 132.

(62) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 132.

(63) BLOK, *op. cit.*, dl. II, p. 128-129.

(64) BLOK, *Willem de I, prins van Oranje*, 2 dln., (Nederlandsche historische bibliotheek, II, 12) Amsterdam 1919-1920, dl. II, p. 79.

(65) LETTENHOVE, *Les Relations politiques...*, dl. IX, p. 208-214.

groot aantal aanwezige prelaten werd deze vrede terecht « pries-tervrede » genoemd.

Tevens verklaarden zij dat de koningin een zeer groot aandeel in de vrede had gehad ⁶⁶. Volgens Wilson zou de hertog van Aerschot niet alleen de aanleiding tot dit Eeuwig Edict hebben gegeven, maar ook de grote steun alleen uit vrees voor de komst van Oranje naar Brussel ⁶⁷. Daar het Eeuwig Edict geen melding maakte van de Engelse uitwijkelingen, drong Wilson bij Champagney erop aan, dat men de Engelse katholieken definitief zou verbannen. Frederik beloofde zijn voorspraak bij Don Juan, doch deze wilde er niet op ingaan ⁶⁸.

Ofschoon ook Oranje tegen het edict gekant was, wilde hij de vrede indien de godsdienst vrijbleef, de privileges hersteld en de Spanjaarden uit het land verdreven werden ⁶⁹. Het was nu duidelijk dat er tussen Oranje en de nationale partijën eensgezindheid heerste. Tot deze laatste groepering behoorde o.a. Champagney, de hertog van Aerschot en zijn broer, markies van Havré, de graaf van Lalaing en zijn broer Montigny, de graaf van Egmont, van Heze, enz.

Wel hadden zij met Oranje tegen de Spaanse overweldiger gestreden, maar bleven niettemin trouw aan hun koning en de katholieke godsdienst. Met de Pacificatie van Gent hadden ze hun doel bereikt ⁷⁰. Volgens Motley was Champagney's vriendschap met Oranje niet bijster groot. Slechts hun gemeenschappelijke haat tegen de Spanjaarden bond hen voor een tijdje samen ⁷¹.

Dat zulks niet helemaal met de waarheid overeenkomt, vernemen we uit een brief van 3 november 1577, die Champagney aan Oranje richtte. Hierin bood hij de prins zijn diensten aan, indien de katholieke godsdienst en de trouw aan de koning niet vernietigd werden. Frederik beloofde Oranje immer trouw te blijven ⁷². Volgens zijn eigen woorden was hij op een gegeven ogenblik de meest intieme vriend van Oranje ⁷³. Daaruit blijkt zonneklaar dat Champagney dichter bij Oranje stond dan som-

(66) *Calendar of State Papers, 1575-1577*, p. 524.

(67) BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 134.

(68) R. LECHAT, *Les Réfugiés anglais dans les Pays-Bas espagnols durant le régime d'Elisabeth 1558-1603* (Recueil des Travaux, Université de Louvain, 1e Reeks, nr 38), Leuven 1934, p. 122.

(69) DE VRANKRIJKER, *De motivering van onze opstand*, p. 100.

(70) A. DE DECKER, *Geschiedenis der Malcontenten* (Acad. Roy. de Belg., mém. cour. et autres mém., coll. in 8°, dl. XXXIII. 3) Brussel 1882, p. 82.

(71) MOTLEY, *op. cit.*, dl. III, p. 303.

(72) GROEN VAN PRINSTERER, *Archives de la Maison d'Orange-Nassau*, dl. VI, p. 226.

(73) Kon. Bib. Brussel, *Lettres originales de Marguerite de Parme*, n° 16084-86, fol. 141 r°.

mige auteurs het doen voorkomen. Later zal hij deze vriendschap totaal verbreken, zo zelfs dat hij de Prins van Oranje zal bestrijden en op diens bevel zal gevangen gezet worden. Zeker is, dat Champagny en Sweveghem in het begin van 1577 naar de partij van de Staten overliepen ⁷⁴.

Weldra zouden de vreemde troepen het land verlaten. De plaats van Sancho d'Avila als kasteelheer te Antwerpen kwam daardoor vrij. Ten de Staten de hertog van Aerschot als kandidaat voorstelden, protesteerde Frederik tegen deze aanduiding. Hij koesterde de geheime wens als kommandant aangesteld te worden. Tot zijn verdediging bracht hij aan, dat deze vergoeding hem alleen voor de geleden schade kon vergoeden. Door kuiperijen en dank zij de hulp van Brabantse vrienden hield hij niet op allerlei hinderpalen in de weg te leggen, totdat men hem een zetel in de Raad van State en van Financiën beloofde. Hiermee echter was Champagny nog niet tevreden. Hij wendde nieuwe stappen aan om gouverneur van Antwerpen te worden ⁷⁵. Het was echter tevergeefs! Enige tijd later maakte Don Juan aan de Raad van State bekend, dat Aerschot tot bevelhebber van het Antwerpse kasteel was benoemd. Deze aanvaardde zijn aanstelling, doch vroeg dat hem een luitenant zou worden toegevoegd. Hierop werden Champagny, van Heze en Berzele voorgesteld. Aerschot ging echter zijn eigen weg en verkoos de prins van Chimey. Als opzichter over het krijgsvolk benoemde hij Willerval ⁷⁶.

Niet zonder reden weigerde Frederik het ambt van chef van financiën, dat hem op bevel van Don Juan was aangeboden ⁷⁷. Hij wist maar al te goed, dat het benoemingsrecht alleen de koning toekwam ⁷⁸, en dat de gouverneur-generaal een dubbelzinnige rol speelde. Hij gaf Champagny de verraderskus.

Om de schijn van uiterlijke vijandschap te vermijden of om welke reden ook, nodigde Don Juan Frederik uit om hem te Leuven een bezoek te brengen. Wellicht heeft Champagny zekere vermoedens gehad en bedankt hij de gouverneur-generaal voor zijn vriendelijk aanbod, hierbij verklarend dat zijn vijanden een aanslag op hem beraamd hadden en hij dus Brussel niet zou verlaten vooraleer de Spanjaarden vertrokken waren ⁷⁹.

(74) *Calendar of Letters and State Papers, relating to the English Affairs*, dl. II, p. 539.

(75) GACHARD, *Corresp. de Phil.* II, dl. V, p. 257.

(76) *id.*, *ibid.*, dl. V, p. 265.

(77) GOSSART, *op. cit.*, p. 80.

(78) Kon. Bib. Brussel, *Lettres origin. de Marg. de Parme*, n° 16084-86, fol. 85.

(79) GACHARD, *Correspondance de Guillaume le Taciturne*, dl. III, p. 131.

Moest men Don Juan's woorden geloven, dan zou Havré zich hebben aangeboden om de ex-gouverneur van Antwerpen te doden⁸⁰. Intussen had Mondoucet op 23 maart de landvoogd verwittigd dat de koning van Navarra Bellangreville naar hier had gezonden om hem met de hulp van 2000 Fransen, Schotten en Engelsens gevangen te nemen en naar Rochelle te voeren. Tevens meldde Mondoucet, dat er een paar lieden uit de Zuidelijke Nederlanden bij betrokken waren⁸¹.

Don Juan werd met schrik bevangen. Onmiddellijk zond hij Octavio Gonzaga met een brief naar de Staten Generaal. Met enkele woorden legde Octavio de toestand uit en vroeg hun gezanten te sturen. Don Juan zou aan deze laatsten zijn gissingen bekend maken.

Als gezanten werden de graven van Lalaing, Boussu en Champagney aangeduid. Enige tijd later verklaarden dezen, dat de voornaamste samenzweerders zich te Brussel bevonden. Zij vroegen de Staten hun toestemming om tot de aanhouding over te gaan. Doch dezen bemoeiden er zich niet mee en lieten het geval aan hen en aan de Raad over⁸². Ten slotte ging de achterdocht van Don Juan zover, dat hij Frederik en graaf Lalaing ervan beschuldigde zelf een complot tegen hem gesmeed te hebben. Zij werden echter niet gestraft en volgens de algemene opinie zouden zij ook vreemd hebben gestaan tegenover die samenzwering⁸³. Champagney repliceerde op heftige wijze tegen deze aantijging. In een schrijven aan Don Juan verklaarde hij al zijn krachten ten dienste te stellen van Filips II⁸⁴. Daarop zond hij en Lalaing op 16 april 1578 een request aan Mathias met de bede Don Juan te willen ondervragen over de geuite beschuldiging. Dit bleef echter zonder gevolg⁸⁵.

Intussentijd werd Antwerpen op 26 maart van het juk der roofzuchtige Spanjaarden verlost. Aerschot nam de plaats van Sancho d'Ávila in, ofschoon deze laatste meermalen geweigerd had de citadel te verlaten. De nieuwe bevelhebber zwoer plechtig ze aan niemand anders dan de koning te zullen overgeven⁸⁶. Toen Antwerpen eenmaal van de vreemd dwingelandij verlost was, zou ook het hele land van de Spaanse soldaten worden ge-

(80) GACHARD, *ibid.*, dl. V, p. 266.

(81) *id.*, *ibid.*, dl. V, p. 260.

(82) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 882.

(83) Mémoires de Frédéric Perrenot, notices, p. LXVI.

(84) GACHARD, *Correspondance de Phil. II* (brief van 13 April) dl. V, p. 308.

(85) *id.*, *Collection des documents inédits, concernant l'histoire de Belgique*, 3 dln., Brussel 1883-1835, dl. I, p. 367.

(86) BOR, *op. cit.*, dl. I, p. 805.

zuiverd. Op 26, 27 en 28 maart vertrokken ze uit Maastricht⁸⁷.

Op dit ogenblik verbleven nog enige afdelingen Hoog-Duitsers in de Nederlanden. Om ook hiervan verlost te worden, werden Boussu, Champagney, Rasseghem en Hierges als afgevaardigden naar Luxemburg gezonden om er met de 5 kompagnies van Fugger te onderhandelen. Zij zouden hen twee maanden in geld, een in laken en de rest na twee of drie jaar betaling geloven⁸⁸. Het succes bleef voorlopig uit. Door het feit, dat de Spanjaarden reeds vertrokken waren, was men nu door het Eeuwig Edict gebonden Don Juan als gouverneur te erkennen. De 3 leden van Brabant stelden deze kwestie voor. Ofschoon er enkele gewesten niet akkoord gingen, zegevierden de aanhangers van Don Juan met een stem meerderheid⁸⁹.

Frederik Perrenot werd met de bisschoppen van 's Hertogenbosch, Ieper, Brugge en andere heren naar Don Juan afgevaardigd om hem te verzoeken dezelfde of de volgende dag het gouverneurschap te accepteren⁹⁰. Met beide handen aanvaardde hij eervol het verzoek. Op 4 mei begaven zich de Staten naar het paleis. Weldra verscheen Don Juan, vergezeld van de pauselijke nuntius, de bisschop van Luik en vele edelen. Ten aanhore van allen beloofde hij alles te zullen naleven en zwoer plechtig op het Evangelieboek zijn beloften te volbrengen.

Enkele dagen later reeds werd hij lastig gevallen door de bisschop van 's Hertogenbosch, Capres, Lalaing, Froimont e.a., die hem met aandrang smeekten een weinig krediet af te lossen. Don Juan was niet ongevoelig voor die aanvraag en stemde erin toe dat in de steden geld ingezameld werd, mits een acte van vergoeding om de Hoog-Duitsers te solderen⁹¹.

Champagney, Hierges en Saventhem, die met alle kleine onderhandelingen belast werden, moesten thans naar aanleiding van het advies van de kamer der Beden, besprekingen voeren met Carduiny, Cerff en Margelle mits een aanbod van lakens en linnen⁹².

Deze onderhandelingen liepen niet zo vlot van stapel als men wel gemeend had.

Niet zonder verbittering constateerde Don Juan, dat Granvelle's broeder in het zog van de Staten verzeild was. Hij schreef aan de koning, dat hij de eerste de beste gelegenheid zou benut-

(87) BOR, *op. cit.*, dl. X, p. 807.

(88) JAPIKSE, *op. cit.*, dl. I, p. 253.

(89) VAN VLOTEN, *op. cit.*, dl. III, p. 187.

(90) JAPIKSE, *op. cit.*, dl. I, p. 202.

(91) Id., *ibid.*, dl. I, p. 202-203.

(92) Id., *ibid.*, dl. I, p. 256.

ten om hem van het toneel te doen verdwijnen⁹³. Zijn dit de woorden niet van 's Konings plaatsvervanger: « Oter la vie à quelqu'un de ces gens, tels que Champagny et Lalaing, qui nous font tant de mal, serait chose qu'on pourrait tenter »⁹⁴!

En wonderlijk genoeg! Rond dezelfde tijd wendde Frederik zich in een uitvoerig Spaans schrijven tot de gouverneur-generaal om hem zijn grieven bekend te maken en nogmaals zijn diensten aan te bieden. Hij drong er op aan, dat men de gunst van de 15 gewesten en hun voornaamste ingezetenen moest winnen, dat men de juiste weg moest zoeken om met Oranje, Holland en Zeeland te onderhandelen.

Volgens Van Vloten zou die ommekeer het gevolg zijn geweest van de geweigerde vergoeding in zake de opgelopen schade te Antwerpen, welke de patriotten hem beloofd hadden⁹⁵. Dit is mogelijk, maar niet zeker! Wat er ook van zij, men kan Frederik's gedragslijn moeilijk konsekwent noemen. Hij die anders zo standvastig en zelfs eigenzinnig gehecht bleef aan zijn opinie en voor niemand het hoofd boog, zou nu opeens zijn gedachten prijs geven!

Ook Don Juan scheen en ogenblik tot betere gevoelens te zijn gekomen. Hij beval dat alle wapens, effecten en papieren aan Frederik zouden worden teruggegeven, welke hem onder de Spaanse Furie waren ontstolen. Zelfs dreef hij de schijnheiligheid zo ver, dat het hem een bijzonder genoegen zou doen hem van dienst te kunnen zijn⁹⁶. Doch achter de mooie schijn van goedheid en liefvalligheid verborg Don Juan zijn listige en loze plannen.

Frederik spande zich dadelijk voor de wagen en bewerkte de tijdelijke stadhouder van Friesland, de heer de Ville, opdat deze de partij van Don Juan zou kiezen⁹⁷. Tevens trachtte hij Froimont voor de gouverneur te winnen. Doch dit liep op niets uit⁹⁸.

Dat de gouverneur-generaal zijn eenmaal gegeven woord niet al te ernstig opnam, kunnen wij hier met enkele feiten aantonen. Op 5 juli begaf hij zich naar Mechelen, zogezegd om de

(93) GOSSART, *op. cit.*, p. 80.

(94) Id. *ibid.*, dl. I, p. 639.

(95) VAN VLOTEN, *op. cit.*, brief van 16 Juni, dl. III, bijlage XXXVIII, p. CXX.

(96) Id., *ibid.*, brief van 19 Juni, dl. III, Bijlage XXXVIII, p. CXXX.

Morillon heeft zich zeker door dit gezegde laten misleiden, wanneer hij beweerde dat Champagny's invloed niet alleen bij de Staten, maar ook bij Don Juan vermeerderde (PIOT, *Corresp. de Granvelle*, dl. VI, p. 226).

(97) VAN VLOTEN, *op. cit.*, brief van Champ. aan Don Juan van 29 Juni 1577, p. CXXXI.

(98) Id., *ibid.*, brief van Champ. aan Don Juan van 20 juni 1577, p. CXXXI.

Duitse kolonels te verzoeken de voorwaarden van de Staten in acht te nemen, doch in feite om hen tot het heropnemen van de wapens aan te zetten.

Hij wist de Staten om de tuin te leiden met de bewering, dat hij zijn secretaris Escovedo, naar Spanje had gezonden om de koning om geldelijke steun te verzoeken. In feite zou dit dienen om opnieuw de oorlog te beginnen⁹⁹.

Op 9 juli schreef hij zelfs aan de koning, dat de compagnieën van de regimenten van de graaf van Egmont, van Heze en van Champagne naar Mechelen optrokken om hem gevangen te nemen¹⁰⁰. Zover deze enkele feiten.

Intussen zouden de vier vendels Duitsers, die zich te Antwerpen bevonden, met vier eenheden van Van Enden vermeerderd worden. Deze bevelhebber zou trachten in goede verstandhouding te komen met Lode van Blois, heer van Freslong en stadhouder van de hertog van Aerschot. Twee regimenten van Berlaimont zouden de versterking nog komen vergroten¹⁰¹. Lode van Blois, de officieren en de soldaten van de citadel, alsook de Duitsers, hadden de koning trouw beloofd. Champagne deed alle moeite om er zijn tercio in te brengen¹⁰².

Waarschijnlijk hadden de Staten lont geroken, want op 20 juli besloten zij het regiment van Champagne uit te zenden om de opmarsch van Cornelus Van Enden op te vangen. Zij vroegen Frederik 10.000 kronen aan de Duitsers te betalen. Aan Don Juan deden zij het voorstel om zelf met de Duitsers te onderhandelen op basis van een aanbod van 3 maanden in geld en 1 in laken¹⁰³. Bij Goignies en Lamotte drongen zij erop aan, dat dezen aan hun troepen bevel zouden geven de concentratie van de Duitsers te verhinderen¹⁰⁴. De Staten zagen er niet tegen op de landvoogd zijn boze plannen onder ogen te brengen vooral wat de havenstad aanging. Zij gaven hem de raad de soldaten te Antwerpen tot bedaren te brengen, wilden zij niet met Champagne in aanraking komen¹⁰⁵. De Waalse afdeling van Frede-

(99) VAN METEREN, *op. cit.*, dl III, p. 9 en 10.

(100) GACHARD, *op. cit.*, dl V, p. 453.

(101) VAN METEREN, *op. cit.*, dl III, p. 10-11.

(102) J. LEFÈVRE, *Corresp. de Philippe II sur les affaires des Pays-Bas, 1577-1596*, 5 dln., Brussel 1848-79, brief van Octavio Gonzago aan Fil. II, 29 Juli 1577, dl. I, 1577-1580, p. 11.

(103) JAPIKSE, *op. cit.*, dl. I, p. 271.

(104) GACHARD, *Actes des États-Généraux des Pays-Bas*, dl. I, p. 201.

(105) JAPIKSE, *op. cit.*, dl. I, p. 272-273. — In een brief van Wilson aan Burleigh van 24 Juli 1577 (Lettenhove: *Relations politiques...*, dl. IX, p. 415-416). Cal. of State Papers 1577-1578, p. 32, lezen wij dat het gerucht de ronde deed, dat Champagne opnieuw gouverneur van Antwerpen zou worden met 5 kompagnies. Wilson zelf hechte er geen geloof aan en hield het voor een kwakkel.

rik's regiment had het geluk de opmarsch van Van Enden naar Antwerpen af te weren. De opzet van de verrader was mislukt; onverrichter zake kon hij terugkeren ¹⁰⁶.

Toch zou de stad en haar inwoners wederom enkele beroerde dagen meemaken. De voorname burgers en een deel van het volk begon reeds de stad te verlaten ¹⁰⁷. De Hoog-Duitsers waren niet minder wreed dan de Spanjaarden tijdens de Spaanse Furie ¹⁰⁸.

Het regiment van Champagney had zich onmiddellijk teruggetrokken, toen het vernam dat het garnizoen van de stad gemene zaak maakte met de bezetting van de citadel. ¹⁰⁹.

Op aandringen van de raad trachtte de heer van Bours — een van de kapiteins van het kasteel — zich van deze vesting meester te maken. Dit lukte hem op 1 augustus. De heer van Liedekerken, door de Staten naar Antwerpen gezonden, besliste met het magistraat dat men de Duitsers 3 maanden soldij ($\pm$ 40.000 gulden) 1 maand in laken en het overige in geld gedurende drie jaar zou uitbetalen. Dit voorstel werd afgeslagen. Van Liedekerken en het magistraat bleven onwrikbaar. Oranje zou hen in hun opzet helpen en steunen. Op 2 augustus was hij met 4 oorlogsschepen de haven binnengelopen. Zodra de eerste schoten weerklonken vluchtten de Duitsers de stad uit. Fronsberg zocht zijn heil te Breda en Fugger te Bergen op Zoom ¹¹⁰. De volgende dag werd er bepaald, dat Frederik de vluchtelingen zou trachten te bewegen deze steden te verlaten en niets tegen de Staten te ondernemen ¹¹¹.

Zo zien wij Champagney wederom aan de zijde van de Staten zijn actie ontplooiën. Evenals de eerste keer zou het, volgens van Vloten, eigen baat en heerszucht zijn geweest, die hem naar die kant deden overhellen ¹¹². Don Juan beklagde zich daarover. Doch ten onrechte! Hijzelf was wellicht de grote aanleiding daartoe geweest. Had hij Frederik niet van allerlei ingebeelde intrigues beschuldigd en hem zijn vriendschap met valsheid vergolden? Zelfs kardinaal Granvelle, zijn broer, had hem nooit een ware vriendschap toegedragen. In een brief aan Margaretha van Parma drukte hij zich in weinig vleierende woorden over Frederik uit, zo zelfs dat hij hem noch als broeder, noch als vijand

(106) VAN VLOTEN, *op. cit.*, dl. III, p. 212-213.

(107) BOR, *op. cit.*, dl. I, Bd. XI, p. 853.

(108) LE PETIT, *La grande chronique ancienne et moderne*, dl. II, p. 316.

(109) LEFÈVRE, *op. cit.*, dl. I, p. 19.

(110) VAN METRELEN, *op. cit.*, dl. III, p. 15-17.

(111) JAPIKSE, *op. cit.*, dl. I, p. 274.

(112) VAN VLOTEN, *op. cit.*, dl. III, p. 212-213.

zou erkennen in geval hij zijn plicht niet gedaan had ¹¹³.

Intussen hadden zich andere belangrijke feiten voorgedaan. Door het onstandvastig en weifelend optreden van Engeland, richtte het Zuiden zich weer naar Frankrijk.

In juli keerde Margaretha van Valois naar de Nederlanden terug zogezegd om haar genezing te bespoedigen. In werkelijkheid was het er alleen om te doen aanhangers te winnen voor haar broer, de hertog van Anjou ¹¹⁴. Don Juan mijmerde over een nieuwe oorlog. Eensklaps werd hij uit zijn dromerijen opgeschrikt: het gerucht liep dat zijn geschreven bronnen onderschept waren ¹¹⁵, Oranje toonde daarin duidelijk de dubbelzinnige houding van Don Juan aan ¹¹⁶.

De gouverneur-generaal voelde zich te Mechelen niet meer op zijn plaats. Herhaalde malen kwamen hem samenzweringen ter ore ¹¹⁷. Zoals wij het reeds hoger vermeld hebben, zou volgens hem het komplot uit de volgende Contra-Juanisten bestaan: Filip van Egmont, Filip, graaf van Lalaing, Capres, Champagney, van Heze, Beersel, enz... ¹¹⁸.

Om aan deze werkelijke of ingebeelde gevaren te ontsnappen, schreef hij naar de koning, dat hij vast besloten was naar Namen af te reizen onder voorwendsel daar de koningin van Navarra te ontmoeten ¹¹⁹.

Gedurende een jachtpartij wist hij op 24 juli met zijn lijfwacht de citadel van deze stad binnen te dringen. Enkele weken geleden had hij door middel van Champagney de gouverneur Froidmont verzocht zijn ambt te willen neerleggen. Doch deze was op het verzoek niet ingegaan ¹²⁰. Thans zag Don Juan zijn wens vervuld. Om zijn brutale daad een schijn van waarheid te geven, kwam hij wederom met het afgezaagde stokpaardje voor de dag: beveiliging van eigen lijf en leden tegenover zijn ingebeelde vijanden.

De Staten drukten er hun verwondering over uit, daar er absoluut geen sprake was van enige samenzwering tegen de persoon van de gouverneur-generaal. Zijn uitdagende brieven als-

(113) PIOT, *Correspondance de Granvelle*, dl. VI, p. 242.

(114) BUSSEMAKER, *op. cit.*, dl. I, p. 164.

(115) VAN METEREN, *op. cit.*, dl. III, p. 12-14.

(116) VAN WESSEM, *Een Prince van Orangiën* (Schijnwerpers, 2e reeks, dl. XV, Utrecht 1938, p. 178.

(117) BLOK, *Geschiedenis van 't Nederlandsche Volk*, dl. II, p. 131.

(118) RENON DE FRANCE, *Histoire des troubles des Pays-Bas* (Comm. Roy. d'hist., in 4°, nr 43) Brussel 1892, dl. II, p. 147.

(119) L. VAN DER ESSEN, *Alexandre Farnèse, prince de Parme, gouverneur-général des Pays-Bas (545-1595)* 5 dln., Brussel 1933-35, dl. I, p. 193.

(120) VAN VLOTEN, *op. cit.*, dl III, p. 204.

mede deze van Escovedo waren er grotendeels de schuld van ¹²¹. Vervolgens brachten zij de koning op de hoogte omtrent de vreemde handelwijze van Don Juan, tegelijk met zijn dubbelzinnige houding ten overstaan van de Duitsers ¹²².

Filips II moest daarop riposteren. Aan zijn zuster, Margareta van Parma schreef hij, dat de Staten van Brabant de regimenten van Champagney, Egmont en van Heze bevolen hadden Mechelen te omsingelen, opdat Don Juan niet kon vluchten ¹²³.

Oranje greep de laatste gebeurtenissen met beide handen aan om Perrenot voor zich te winnen. Met dit doel zond hij Marnix van St. Aldegonde naar Champagney om hem voor een ontworpen plan geestdriftig te maken, het hervormen van de provincies in kantons zoals in Zwitserland ¹²⁴. Marnix beweerde daarbij, dat de Spaanse tyrannie onvermijdelijk alle banden en beloften brak en de eed van gehoorzaamheid aan de Spaanse kroon annuleerde.

Champagney antwoordde, dat dit wel de opinie was van degenen die reeds voor de komst van de Spanjaarden opstandig bleken te zijn. Daarbij twijfelde hij sterk of dit een kink in de kabel zou zijn voor de katholieken om hun koning ad hoc te verloochenen ¹²⁵.

Het onderhoud duurde tot 3 u. in de morgen, zonder dat een bepaald resultaat bereikt werd ¹²⁶.

Volgens Champagney zou deze gebeurtenis veel hebben bijgedragen tot zijn latere gevangenneming. Ook Oranje was vertoord op hem. In volle Staten had Champagney zich te Brussel verzet tegen de hulp die men Anjou wilde verlenen aangaande Bourgondië ¹²⁷.

Een maand na zijn brutale inval te Namen, verried de sluwe Don Juan zijn werkelijk inzicht. Hij riep de tercies uit Italië terug, welke voor enkele weken de Nederlanden hadden verlaten. Het was nu meer dan duidelijk, dat al die loze bewerin-

(121) *Calendar of State Papers, Foreign Series, 1577-78*, p. 25.

GACHARD, *Actes des Etats-Généraux*, dl. I, p. 202.

(122) GACHARD, *Analectes belgiques ou recueil de pièces inédites*, mém., notices concernant l'hist. des Pays-Bas, Brussel 1830, dl. I, brief van 18 Sept. 1577, p. 364.

(123) Id., *Don Juan d'Autriche*. Etudes hist. (Extr. des Bull. de l'Académie roy. de Belg., 2e reeks, dl. XXVII, n° 125, jg. 1869) Brussel 1868-1869, brief van 26 Juli, p. 11.

(124) LETTENHOVE, *Les Huguenots et les Gueux*, dl. IV, p. 469-470.

(125) GOSSART, *Perrenot (Frederic)* in *Biographie nationale de Belgique* (Acad. roy. des sciences, des lettres et des beaux-arts), dl. XVII, Brussel 1903, Kol. 52.

(126) Th. WHRIGHT, *Queen Elizabeth and her Times, a Series of original Letters*, 2 dln., Londen 1838, dl. II, p. 58.

(127) Kon. Bib. Brussel: *Lettres originales de Marg. de Parme avec des lettres de M. Perrenot de Champagney 1592-97*, n° 16084-16086, fol. III v° et 112 r°.

gen over samenzweringen en dergelijke louter komedie en ver-zinsels waren. Met de inname van Charlemont en Namen beoogde de landvoogd alleen de vreemde soldaten langs Luxemburg in te voeren ¹²⁸.

Niettegenstaande dit alles was hij schijnheilig genoeg om aan de Staten te schrijven, dat hij zijn ontslag zou indienen indien zij het begeerden. De Staten doorzagen onmiddellijk dit sluw manœuvre: Don Juan zocht tijd te winnen om zijn krijgsvolk uit Frankrijk, Italië en Duitsland te groeperen. Zij lieten zich niet om de tuin leiden en legden hem enige artikelen voor, o.a. dat hij de steden van Namen, Charlemont, enz. zou prijs geven; dat hij het Duitse krijgsvolk onder behoorlijke voorwaarden zou doen vertrekken ¹²⁹.

Filips II beging hier echter de grootste fout. Hij had Don Juan uit de Nederlanden moeten terugroepen. Zo werd hij zelf de oorzaak van de immer aangroeiende opstandige geest!

(128) VAN METEREN, *op. cit.*, dl. III, p. 14.

(129) Id., *ibid.*, dl. III, p. 31-32.